

με. Γράφει. Ἡ τέχνη τοῦ λόγου εἶναι τὸ ὄπλο τοῦ γιὰ νὰ μᾶς δείξῃ πόσο κυρίευσεν τὴ φαντασίαν τοῦ καὶ τὴ ζωὴ τοῦ ὁ ἔρωτας πρὸς τὴν τέχνην τῶν ὀπλων. Ἀνταμώνει τὴν τέχνην καὶ τὴν πράξιν, καθὼς ὁ παππούς τοῦ τὴν τέχνην καὶ τὴν ἐπιστήμην. Κι ἂν ἐπέθανεν ὁ νέος ἡρωϊκῶς, ἔζησεν ἡρωϊκῶς ὁ παππούς τοῦ. Καὶ ἂν ἤθελε στὸ τέλος, καθὼς μᾶς ἐμπιστεύεται ὁ Λαμῦ, νὰ τὸν ἀφήσῃ τὸ στρατὸ γιὰ νὰ μπῇ σὲ ἄλλο στρατὸ, στὴν ἱερωσύνην, ὅπου ἡ θυσία τοῦ θὰ εἶναι στὴν ὑπακοή, μήπως ὁ μέγας τοῦ παππούς, ἀντίθετα, μὰ σὰν ἀπὸ τὴν ἴδια κινήμενος ἡρωϊσμοῦ ὁρμή, δὲν πέταξε τὸ ράσο, μὲ ὅλες τοῦ τις ὀλικὲς καὶ τις κοσμικὲς τοῦ ὑποταχτικὰ τοῦ χαμογελοῦσαν ἀπολαυτές, δὲν ἔφερε τὴν ἀνετη ζωὴ τοῦ θυσία σὲ ἰδανικὸ τραχὺ κι ἀπὸ λογῆς περιζωσμένο κίντουνος, γιὰ νὰκούσῃ τὸ πρόσταγμα τῆς φωνῆς ποῦ ἀκούμε σὰ θεία μέσα μας καὶ ποῦ τὴ λέμε Συνείδησι; Καὶ δὲν εἶναι ὁ ἄνθρωπος συχνὰ πυκνὰ ποῦ ἔρχεται στὴν ἄκρην τῆς πένας τοῦ σὰ νὰ εἶπν αὐτὴ ἡ ἀπέραντη μελωδία τῆς διανοητικῆς τοῦ μουσικῆς ἢ φράσι τούτῃ: «Ἀγάπησα τὴν Ἀλήθειαν, κ' ἔκαμα θυσίαν γιὰ χάριν τῆς...»

Ἄς εἶναι. Μπορεῖ κανεὶς νὰ στέκεται κάπως ἐπιφυλαχτικὰ στὸ συνταίριασμα τῆς φιλοσοφίας τοῦ παπποῦ ποῦ στοχάζεται: «Τὸ πρῶτο χρέος μὲ εἰλικρίνειαν ἀνθρώπου εἶναι νὰ μὴ στέκεται κυβερνήτης ἀπάνουστis ἴδιες τοῦ τις γνῶμες, νὰ τάφινῃ τὰ πράγματα νάντικα θρεφτίζωνται μέσα τοῦ σὰ στὸ σκοτεινὸ θάλαμο τοῦ φωτογράφου καὶ μονάχα νὰ κάθεται ξαγναντευτῆς τῶν ἐσώψυχων πολέμων ποῦ πολεμᾷν εἰ ἰδέες μέσα στὰ βαθιὰ τῆς συνείδησής τοῦ». Καὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ ἀγγονιοῦ ποῦ κράζει: «Δὲν εἶναι δύσκολο νὰ τραβᾷς μπροστά. Δὲν τὸ θαυμάζω αὐτό. Ἐξ ἐναντίας, τὸ δύσκολο εἶναι νὰ στέκεσαι ὁ ἴδιος πάντα, νὰ εἶσαι ὁ βράχος ποῦ τότε δέρνουν εἰς μπόρες ὅλες, μὰ ποῦ μένει ὀρθὸς καὶ ποῦ κανέναν δρόλαπας δὲ θὰ τὸν τραντάξῃ». Μὰ τὸ σύμβολο αὐτοῦ τῆς πίστεως τοῦ νέου Ψυχάρη δὲν εἶναι περισσότερο καὶ σιμότερα στὸ Πιστεύω ποῦ κυβέρνησε τὴ διανοητικὴ μέσα σ' ἐμᾶς ζωὴ τοῦ πατέρα Ψυχάρη, καὶ σὰν ἀπὸ ἐκεῖνο πρωτοκίνητο; Ἀπὸ τὸν πεζογράφο τοῦ «Ταξιδιοῦ» ἴσα με τὸν τραγουδιστὴ τῆς «Ἀμαρτίας τοῦ «Ποιητῆ» βλέπουμε πῶς ὁ ρενανισμὸς τοῦ Ψυχάρη, τῆς τέχνης τὸ λιγερὸ κυπαρίσσι ριζοθεμελίωτο στῆς ἐπιστήμης τὸ στερεὸ ἔδαφος, παίρνει μολταταῦτα δηλωμένη φυσιογνωμία στρογγυλή, κάτι ποῦ ξεφεύγει ἀπὸ τὰ κυματιστὰ ταιλαντέματα καὶ τὰ λεπτοχάραχτα ρενανικὰ νοήματα. Καθὼς παίρνει στὸ πρῶτο ἔργο τοῦ νέου Ψυχάρη ὁ στρατὸς νόημα ἀκέραιο, μυστηριακὸ σχεδόν, καὶ γίνεται ἰδέα ποῦ εἶναι ἡ ἴδια καὶ μέσο καὶ σκοπός, ἀνάλογα βλέπουμε πῶς ἔχει προηγηθῇ τὸ ξετύλιμα τοῦτο μέσα σὲ ὁλόκληρο τὸ ἔργο τοῦ πατέρα Ψυχάρη, σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα τὸ γλωσσικόν. Καὶ γιὰ τὸν πατέρα Ψυχάρη ἡ Γλῶσσα παίρνει ἀκέραιο νόημα, μυστηριακὸ σχεδόν, καὶ γίνεται ἰδέα. Καὶ ὁ πόθος καὶ ἡ δίψα τῆς Δόξας τρικυμίζει καὶ τρεμοσαλεύει τὸ «Ταξίδι».

τ

«Τὸνειρο τοῦ Γιαννίρη», τὰ «Δύο τᾶδέρφια», τὰ «Ρόδα καὶ τὰ Μῆλα», τὰ θετικὰ κινήματα καὶ τὰ ποιητικὰ ὄνειρα τοῦ πατέρα, καθὼς ξεσπᾷ στὰ φύλλα τῆς «Πρόσκλησης στὰ ὄπλα», καὶ ἡ Δόξα εἶναι γιὰ τὸν πατέρα θεὰ πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἑλληνικῆ, καθὼς εἶναι γιὰ τὸ παιδὶ τὸ κατεξοχὴ γνῶρισμα τῆς γαλατικῆς εὐγένειας. Ἐπιμονὴ ἀντίστασις καὶ πειθαρχία σφραγίζουν μὲ τίς βοῦλλες τοῦς τίς σελίδες τῶν ψυχαραίων βιβλίων, καὶ μέσα τοῦς ὁ πόλεμος, κ' ἐκεῖ ποῦ θὰ τὸ ἀπαιτοῦσε τῆς τέχνης ὁ νόμος, ποτὲ δὲν παύει. Ἡ ἀριστοτελικὴ ἐνέργεια γίνεται ἀμέσως ἀπὸ τὸ πρῶτο τοῦ παρουσίασμα, τὸ σύνθημα τοῦ Ψυχάρη καὶ ἡ εὐαγγελικὴ θυσία—ἀχώριστη ἀπὸ τὸν καλὰ ἐννοημένο δημοτικισμό, — συχνὰ πυκνὰ θυμίζεται καὶ διαλαλιέται σὰν κήρυγμα. Κι ἂν ὁ νέος Ψυχάρης εὐτύχησε, σὰν ἀγαπημένος τῶν Θεῶν, νὰ πεθάνῃ νέος, στῶναιρό τοῦ δίνοντας ζηλευτὴ σάρκα, γιὰ τὸν ἄλλο τὸν Ψυχάρη θυμάται κανεὶς κάποτε, καὶ ἄθελα, τὸ ἄλλο ἀρχαῖο ρητό: «Φθονερὸν τὸ θεῖον». Κι ὅποιος θὰ ἤθελε νὰ ἰδῇ, μὴ γιὰ πάντα, σὲ χεροπιστῆ κορμίσσα βαλμένο καί, σὰ νὰ ποῦμε, ἀπολογισμένον ποιητικὰ τὸ ἔργο τοῦ διστυπώστατου Ἑλληνογάλλου, δὲν ἔχει παρὰ νὰ σκύψῃ προσεχτικὰ σὲ δύο ποιήματα τῆς «Ἀμαρτίας τοῦ Ποιητῆ», στὴν «Κραυγὴ» καὶ στὸ «Ἡ βάρκα εἰν' ἑτοίμη», δουλεμένα δυνατὰ σ' ἐν' ἀπὲ τὰργαστήρια ποῦ ἄφησε κληρονομία τοῦ ἔθνους τοῦ ἡ τιτανικὴ Μοῦσα τοῦ Βιχτόρ Οὐγκώ.

Ἐγράψα τὸ ἄθροισμα τοῦτο γιὰ νὰ παραστήσω πλατύτερα καὶ νὰ ὑποστηρίξω τὰ λόγια ποῦ σημειῶνα στὸ φύλλο τοῦ «Νουμά» (8 τοῦ Νοέμβρι 1914) γράφοντας γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἑρνέστου Ψυχάρη: «Ἐζήσῃ καὶ πέθανε ἄξιός καὶ υπεράξιός γόνος παπποῦ καὶ πατέρα, ποῦ καὶ εἰς τοῦς, ὅσο κι ἂν δὲν τὸ ζωστήσανε τὸ σπαθί, μᾶς παρουσιάζουνε, συχνὰ πυκνὰ, στὸ πολυπρόσωπο ἔργον τοῦς, ὡς ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ζωηρὰ χαρᾶχτηριστικὰ τοῦ, τὸν πόλεμον γιὰ τὴν ἀλήθειαν, ἐναντίον τῆς πρόληψης τὸν πόλεμον, κινήμενον ἡρωϊκῶς».

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΟΤΙ ΘΕΛΕΤΕ

— Ἀπὸ τὸ ἐρχόμενο φύλλο θάρχινῇσοιμε μὴ κριτικὴ μελέτη, ποῦ θὰ γράψῃσι δύο τρία φύλλα, τοῦ Ἀλκῆ Θρούλου γιὰ τὸν «Πρωτομάστορα». Τὸ δρόμ' αὐτό, μελοποιημένο τώρα ἀπὸ τὸν Καλεμοῖρη, θὰ παρασταθεῖ ἀρχῆς τοῦ Φλεβάρη.

— Γιὰ τοῦς «Βωμοῦς» τοῦ Κωστῆ Παλαμά θὰ μᾶς μιλήσῃ, στὸ ἐρχόμενο φύλλο ὁ Ρήγας Γκόλφης.

— Δὲν κι ὁμπρὸς ὁ «Νουμάς» θὰ βγαίνει ταχτικὰ, ὅπως σήμερον, μὲ δώδεκα σελίδες.